

A politikai gazdaságtan ismereteinek alkalmazása a környezetismeret tantárgy keretében

A marxizmus–leninizmus három alkotórésze: a filozófia, a politikai gazdaságtan és a tudományos szocializmus a legszorosabb kapcsolatban vizsgálható a 6–10 éves gyermek világnézetű nevelése szempontjából. A környezetismeret tantárgy keretében például a munkahelyek, foglalkozások témakörében be lehet mutatni érthető módon az ember fejlődését a tanulóknak. Ugyanakkor meg lehet értetni a munkamegosztás, áruterelés kialakulását is a maga történetiségében. Hasonló egységben adódik lehetőség más tárgyak körében is a világnézetű nevelés megalapozására. Egyes tantárgyaknál mégis vagy az egyik, vagy a másik alkotórész hatása emelhető ki, alkalmazható eredményesebben világnézetformáló célkitűzéseink megvalósításáért folyó oktató–nevelő munkánkban. Így a filozófiai és tudományos szocializmus ismereteinek alkalmazására az olvasás, a politikai gazdaságtan ismereteinek hasznosítására pedig a környezetismeret tantárgy keretében nyílik nagyobb lehetőség és alkalom.

Nézzük meg, hogyan alkalmazhatja a nevelő a politikai gazdaságtanból szerzett elméleti ismereteit a környezetismeret tantárgy tanításakor!

A tantervi feladat–megjelölés megszabja a teendőket: „E tantárgy tanításának az a feladata, hogy — közös és önálló megfigyelések, azok tapasztalatainak feldolgozása, valamint az ezekhez csatlakozó gyakorlati munkák során — ismertesse meg a tanulókkal a természeti és társadalmi valóság elemi jelenségeit és összefüggéseit... Mindezzel járuljon hozzá szocialista világnézetük megalapozásához...” Ez a megjelölés a tantárgy gerincévé teszi a szocialista világnézet megalapozását. A nevelők fő feladatául jelöli meg a természeti és — most a mi vizsgálódásunk szempontjából fontos — társadalmi valóság elemi jelenségeinek és összefüggéseinek megismertetését. A cél megjelölése mellett utal a megoldás módszereire is: a közös és önálló megfigyelésekre és azok tapasztalatainak feldolgozására, valamint az ezekhez csatlakozó gyakorlati munkákra.

A tantervi anyag bőséges lehetőséget nyújt a kijelölt feladat megvalósítására. Már az I. osztályban „Az iskola” c. témakörön belül a tanterem tárgyai és a tanulók munkaeszközei megfigyeltetésével és feldolgozásával be kell mutatni a tanulóknak, hogy az emberek közösségekben, a társadalomban élnek. A társadalomban minden ember dolgozik. A társadalom alapja a munka. A tanulók munkája a tanulás. Minden munkához eszközök, szerszámok kellenek. A tanulók munkájához, a tanuláshoz is. Ezeket az eszközöket, szerszámokat más és más dolgozók készítik. Az emberek tehát különböző munkákat végeznek.

A tanulók munkájához, a tanuláshoz szükséges eszközök: a tankönyvek, füzetek, mozgatható betűk, írószerek, táska stb. is sok-sok ember munkájának az eredménye (nyomdászok, könyvkötők, papírgyári, erdőgazdasági munkások, favágók, bányászok, állattenyésztők stb.).

Így ezeken a szemléletes és a tanuló közvetlen környezetét jelentő tényeken keresztül a témakör feldolgozása során észrevétehető és tudatosíthatja a nevelő tanulóival a munkamegosztás fogalmát.

Bővíthető ez a fogalom „A környező természet, az évszakok” c. témakörben, amikor az őszi (tavaszi) munkálatoknak a földeken végzett megfigyelésére és a megfigyelt anyag feldolgozására kerül sor. A betakarítás, ásás, szántás, ültetés, vetés műve-

leteinek és eszközeinek megbeszélésekor tovább fejleszthetjük a munkamegosztás kialakulásának szükségességét és fejlődését, mint az emberi jólét és bőség alapját és forrását.

Már az I. osztályos tanuló felismerheti a nevelő céltudatos és szakszerű irányításával a politikai gazdaságtan alapfogalmait: a munka jelentőségét, a munkamegosztás szükségességét, az áruterelés kialakulását, a termelőerők és termelési viszonyok összefüggéseit, kölcsönhatását.

Jártasságot érhetnek el a tanulók gyakorlati munkájuk során eszközeiknek, mint a tanulmányi munka számszámainak rendben tartásában, megbecsülésében. Mindehhez elengedhetetlenül szükséges a kommunista világnézetű nevelő céltudatos irányítása, aki nem mulaszt el egyetlen lehetőséget sem, hogy meggyőződésének megfelelő hatások ériék tanítványait.

A II. osztályban továbbfejleszthető a társadalmi munkamegosztásnak, mint a termelő munka alapjának felismertetése és tudatosítása. „Az iskola felnőtt dolgozói” c. témakörben a nevelők, az igazgató, az iskolaorvos, a védőnő és a hivatalsegéd munkáját figyelik és beszélik meg. Párhuzamot vonnak a családtagok egész napi munkája és a gyermek munkája között. Látja a gyermek, hogy környezetében mindenki dolgozik. Mindenkinek a munkájára szüksége van a társadalomnak, mivel csak a munka hoz létre értékeket. Ennek végzése tehát az egész társadalomra nézve haszonnal jár. Az ő munkája is hozzá tartozik a társadalom életéhez, hasznos a társadalom szempontjából. A munkák összessége, a társadalmilag hasznos munka tartja fenn a társadalmat. Ez biztosítja az egész társadalom jólétét, ellátását, növeli gazdagságát, gyarapítja értékeit.

E felismerések alapján tanulják megbecsülni a munkát és a munkát végző embert. Elmélyül ez a megbecsülés a munkamegosztás osztályon belüli tudatos gyakorlásával is. A nevelő megbizta az egyes tanulókat különböző feladatokkal. Kiepül az osztály felelős-hálózata, illetve tovább fejlődik az I. o.-ban már kezdetét vett folyamat. Virágondozó, tisztaság-, tábla-, kréta-, törülköruha-felelősök stb. megbízatása, nemkülönben a tanulók részvétele az osztály takarításában, segédkezésük a házimunkákban odahaza, mind alkalmas tényezői a megosztott munka okozta öröm tudatosításának. A maguk helyzetéből érzékelik, hogy sokkal könnyebb és gyorsabb a munka, ha egymás között megosztják a feladatokat.

Eddig csak az iskolában végzett, valamint az otthoni környezetben látott általános emberi munkáról és ennek a munkának a dolgozók közötti megosztásáról volt szó. Az egyes foglalkozások elkülönülését a gazdálkodás ágazatai szerint a „Munkahelyek és foglalkozások” c. témakörben ismeri meg a II. osztályos tanuló. Megfigyelnek ipari tevékenységet (építkezésen dolgozók munkájával kapcsolatban) és az ipari tevékenységet folytatók munkaeszközeit. Majd a mezőgazdasági munkával találkoznak, a mezőgazdasági gépekkel és eszközökkel ismerkednek meg. A gazdálkodás ágazatainak bővítése a harmadik gazdasági ágazat megfigyeltetésével és megbeszélésével fejeződik be a II. osztályban, amikor is a kereskedelem munkakörével kerülnek tudatosan irányított kapcsolatba.

Tanúi lesznek a házépítés nehéz és fáradságos munkájának. Az építkezésen sokan ember dolgozik. Mindégyik más-más munkát végez. Szerszámaik is különbözők. Mégis a különböző tevékenységek összegezésével készül el a ház, mely otthont, lakást, védelmet, biztonságot stb. ad majd lakóinak.

Megfigyelik, hogy hasonló, fáradságos munka eredményeként kerül a földetől is elő a szükségleti cikkek sokasága. Megismerkednek a mezőgazdaság munkaeszközeinek fontosabb képviselőivel: az egyszerű számszámokkal és gépekkel. Megértik, hogy

ezekre a terményekre és termékekre is nélkülözhetetlenül szüksége van az embernek. Egy boltban körülnézve, szemükbe tűnik az árucikkek sokfélesége. Látják, hogyan cserélnek gazdát a különféle élelmezési, háztartási és ruházati árucikkek.

A különböző gazdasági ágazatok tevékenységének összehasonlításával ismét alkalom adódik az emberi munka társadalmi jellegének kiemelésére és elmélyítésére. Az emberek azért dolgoznak, hogy a többi embernek is legyen lakása, élelme, ruhája. Tehát nemcsak maguknak termelnek, hanem másoknak is. Ezért a munkájukért, amit a közösségnek végeznek, juttat részükre is a közösség a szükséges fogyasztási cikkekből annyit, amennyi arányos a végzett munkájukkal. Ez a juttatás, elosztás csak akkor lehetséges, ha az ipar is, a mezőgazdaság is annyit termel, amennyi kell a szükségletek kielégítésére. Tehát be lehet mutatni a tanulóknak a munka szerinti elosztás és a tervszerű, arányos fejlődés lényegét is, saját megfigyeléseik feldolgozása során, helyes nevelői irányítással és a megfigyeltekből levont következtetések összefüggéseinek tudatosításával.

Megértik, hogy az árukat a gazdálkodás különböző ágazataiban termelik: az iparban és a mezőgazdaságban. A különféle munkahelyeken és foglalkozási ágazatban megtermelt áru a kereskedelmi hálózaton keresztül kerül a fogyasztóhoz. Tudják már azt is a tanulók, hogy mindenki annyit kap az árukból, amennyi és amilyen munkát végzett.

Most kell tudatosítani bennük azt a tényt, hogy vannak produktív munkák, melyek új értékeket hoznak létre. Más foglalkozási ágakban nem állítanak elő új értékeket, hanem azok eljuttatása a fogyasztókhoz a feladatuk. Ismét más foglalkozások, melyekkel már előbb kapcsolatba kerültek, előkészítik a termelő munka lehetőségét, a csere lehetőségét, amikor erre vonatkozó ismereteket nyújtanak. Így tudatosítható bennük, hogy a munka, a munkamegosztás fejlődése, a különböző foglalkozások és munkahelyek kialakulása tette szükségessé az árutermelés létrejöttét, ami a csere kialakulásával járt. Rá kell világítani a nevelőnek arra is, hogy a társadalom számára hasznos az a munka is, amely nem állít elő új értékeket. Ezen foglalkozások improduktívak ugyan, de a társadalomnak szükségesek, hasznosak, nélkülük termelő, produktív munkák végzése akadályokba ütköznék, zökkenőkkel, nehézségekkel járna. (Orvos, pedagógus, pénzügyi dolgozók, jogászok, stb. munkája.)

Azt is megfigyelték, hogy a kereskedelem üzleteiben pénzért vásárolják a dolgozók az árukat. A csere fejlődése vezetett a pénz kialakulásához. Az árukat most nem közvetlenül egymásért cserélik el az emberek, mint régen, hanem pénzért. Pénzért elcserélhető mindenféle áru. A pénz tehát egyetemes csereeszköz.

Más következtetések levonására is adódhat még mód és alkalom, amelyek a megfigyelések vagy feldolgozások során felmerülnek. Az, hogy a nevelő mit és hogyan hasznosít — elméleti felkészültségéből — egyéni feladat. Szerepet játszik ebben kommunista világnézetének szilárdsága, mélysége is. Az azonban, hogy semmit se ragadjon meg a kínálkozó lehetőségekből, a többféle módozatot figyelmen kívül hagyja, hogy ne adjon hozzá mindig egy-egy keveset tanítványai világnézetének megalapozásához, az már nem egyéni ügy, az már társadalmi probléma. Egész népünk, szocialista jövőnk ügye. Lényeges kiegészítője még a II. osztály tanulmányainak a gyakorlati alkalmazás, amely itt közös és egyéni áru, nyersanyag, címke stb. gyűjtemény készítésében nyilvánul meg. Gyakorlatban megismerkedik ezen keresztül a gyermek azokkal a szakkifejezésekkel, melyeket a termelő munka, a forgalom, a fogyasztás terén használnak. Az összegyűjtött címkékből, nyersanyagokból szemébe tűnik a társadalom gazdagsága. Látja, hogy ezt a gazdagságot az áruk sokfélesége adja. Minél többféle

címkrét (konzerv, cukorka, gyufa, bor, sör stb.) sikerül összegyűjtenie, annál inkább tudatosul benne a munka iránti megbecsülés, a dolgozók szeretete.

A III. osztályban „Az otthon” c. témakörben már közvetlenül is érintkezésbe kerül a gyermek néhány egyszerű szerkezetű géppel, olyanokkal, melyeket otthon, a háztartásban alkalmaznak, melyeket lehet, hogy már működtetett is. (Hús-, kávé-, dió- és mákőrő, mosógép, porszívó.) Most a nevelő irányításával a gépeknek olyan sajátágaival ismerkedik meg, amelyek eddig rejtve voltak előtte. Látja elsősorban a fejlődést itt is. Érzékeltethető, bemutatható a kézi- és a villamos energiával hajtott gépek termelékenysége közötti különbség. A gép megkönnyíti az ember munkáját. A munka könnyebbé tétele mellett megsokszorozza a termelt javak mennyiségét. A több termék olcsóbban juthat a dolgozókhoz. Cél tehát a gépek széleskörű alkalmazása, a legmodernebb és legtermelékenyebb gépek megalkotása és munkába állítása. Ez biztosítja az emberek szebb, boldogabb, jobb életét itt a mi szocialista rendszerünkben. Ugyanakkor a gépesítés kapitalista és szocialista formája közötti párhuzam vonásával megismerhetik a tanulók a munkanélküliség dolgozókat sújtó rémét a kapitalizmusban. Bizonyítottá válik ezen keresztül is a szocialista társadalmi rendszer fölénye a kapitalizmus felett. Megértik, hogy csak a szocializmus tudja számúzni a dolgozók életéből a létbizonytalanságot, a nélkülözést, a nyomort. Látják, hogy a legmodernebb gépek a legtermelékenyebb munkát és ezen keresztül az árubőséget biztosítják a társadalomnak a szocializmusban. A kapitalizmusban ugyanez nyomorhoz, nélkülözéshez, a dolgozók szenvedéséhez vezet.

A gépek használatának, tisztításának, karbantartásának munkálataival, azok gyakorlásával tudatosítható a fizikai és erkölcsi kopás fogalma. Észlelik a felújítás szükségességét kicsinyben, és a nevelő könnyen elképzeltetheti ugyanennek végbemenetelét és szükségességét nagyban, üzemi, gyári méretekben. A fejlődés a gépeknél is mindinkább újabb, modernebb, termelékenyebb típusokat hoz létre. A termelés növelése megköveteli az elavult termelőeszközök kicserélését, felújítását. Utalhatunk és párhuzamot vonhatunk a szocialista állóeszköz-felújítás és a kapitalista körülményei között. Rá kell mutatni, hogy a kapitalizmus körülményei között csak a társadalom megrázkódtatásain keresztül, válságokon, tragédiákon át történhet ez meg. A szocializmusban a társadalom érdekében, annak összefogásával, megrázkódtatások, válságok nélkül, tervszerűen kerül megoldásra a fizikailag és erkölcsileg elkopott termelőeszközök felújítása.

A gépek fejlődésének megismertetésével érthetővé válik a tanulók előtt, hogy a gép a szocializmusban az ember legfőbb segítője. A gép teszi napról napra könnyebbé a munkáját. A gép tudja egyre bőségesebben biztosítani szükségletei kielégítését. A gép juttatja egyre több szabad időhöz az embert, ami művelődésének, szórakozásának, pihenésének, üdülésének lehetőségeit bővíti, szélesíti. Mindezt csak a szocializmus körülményei között, mert a kapitalizmusban még nem vált a dolgozó ember segítőjévé, barátjává a gép. Ott még tönkreteszi, aláássa a munkás egészségét, idegeit. Az utcára teszi, munkanélkülivé süllyesztí a gép a munkások sokaságát, mivel felhasználásuk, termelésük nem az osztálytársadalom, — hanem egy szűk réteg, a tőkés tulajdonosi réteg — érdekeit szolgálja, hasznukat gyarapítja. „A lakóhely életéből” c. témakörön belül az ipari munkával kapcsolatosan a nyersanyag, ipari termék alapfogalmainak tisztázására kerülhet sor. Megállapíthatják a tervező-irányító és termelő munka összefüggéseit, különbségeit és kölcsönhatását. A nevelő könnyen tudatosíthatja tanulóiban, hogy a szocialista társadalomban minden ember képességei szerint dolgozhat. Az emberek helyzete csak annyiban különbözik egymástól, amennyiben irányító, vezető, szellemi vagy fizikai, segéd vagy szakmunkás, ipari vagy mezőgazdasági mun-

kakörben végzik tevékenységüket. Egyébként minden dolgozó egyenlő a szocialista társadalomban a termelő eszközök tulajdonviszonyait illetően. Tehát egyenlők az emberek a munkához való jogban, a képességek szerinti munka végzésében, a javakból a végzett munka mennyisége és minősége alapján való részesedést illetően stb.

Megfigyelés és tapasztalatszerzés céljából kirándulnak a tanulók egy állami gazdaság vagy termelőszövetkezet területére. Itt alkalom adódik részükre, hogy a nevelő tervszerű és tudatos irányító tevékenysége eredményeként megismerjék a mezőgazdasági munka gépeit. Itt is — csakúgy, mint az iparban — tudatosul a tanulóknak, hogy a gép a mezőgazdasági munkát is termelékenyebbé teszi. A termelékenyebb munka több mezőgazdasági termékben — gyümölcs, zöldségféle, gabona, takarmány, állati termék stb. — jut kifejezésre. Ez bőségesebb ellátást eredményez élelmiszerekben. Így látják a gépesítés fontosságát a mezőgazdaságban is. Megértik, hogy a nagy gépek beszerzése költséges. Kisgazdaság nem lenne képes beszerzésükre. Pár holdas gazdaságban lehetetlen megoldani a gépesítés oly fokát, amelyet a kirándulásukon láttak a tanulók. Kedvező a lehetőség a nagyüzem fölényének bemutatására a kisüzem felett. Betekintést nyernek a legmodernebb termelési eljárások menetében. Könnyen tudatosítható így bennük, hogy a legmodernebb technikai vívmányokat alkalmazni, a tudomány eredményeire támaszkodva jobb terméseredményeket elérni csak a nagyüzem képes. A terméseredmények növekedése a termelékenyebb munka miatt a termelés költségeit csökkenti. Olcsóbban termelni csak a nagyüzem képes. Ugyanakkor termelvényeinek elhelyezésére is a nagyüzemnek nyílik sokkal kedvezőbb lehetősége, mint a kisárutermelő gazdaságoknak. A dolgozók élet- és munkakörülményeit is sokkal kedvezőbben tudja a mezőgazdasági nagyüzem biztosítani. Ezért be kell mutatni a tanulóknak az állami gazdaság ebédlőjét, kultúrtermét felszerelésével (televízió, rádió, lemezjátszó, vetítógép stb.), könyvtárát és a felemelkedés lehetőségének más eszközeit. Rá kell mutatni, hogy csakis ez az egyetlen eredményesen járható útja annak, hogy a parasztság egészét a munkásosztály színvonalára felemelhessük, a falu és a város közötti különbséget megszüntethessük.

A gazdálkodás újabb ágazatának megismerésével bővül még a III. osztályos tanuló szemlélete. Megfigyelik és megbeszélik a közlekedési létesítmények és eszközök szerepét a társadalom életében. Észrevéteti a nevelő a vasúti áruszállítások sokszor tömegjellegét. Rámutat a forgalom termelő jellegére. A nyersanyagok, félkész és kész gyártmányok, segédanyagok rendeltetési helyére való juttatásával lehetővé válik a társadalmi termelés megújítása. Ha a forgalomban zavarok állnának elő, akkor a társadalmi újratermelésben is hasonlóan zökkenők következnenek be, mivel a termelés utánpótlása, valamint a szükségletek kielégítését biztosító elosztás pótlása nem mehetne végbe.

A nevelő tehát fel tudja tárni tanítványai előtt a forgalom termelő jellegét. Tudatosodik a tanulóban, hogy a vasút, az autóbusz, a hajó dolgozói is hozzájárulnak munkájukkal a társadalom jólétének biztosításához. A zavartalan újratermeléshez nélkülözhetetlen a forgalom tevékenysége.

Egyre erőteljesebben érhető el a tanterv által megszabott követelmény, mely szerint: „A lakóhely életéhez kapcsoltn ismerjék meg a gyári munka (nyersanyag, feldolgozás, ipari termék), a nagyüzemi mezőgazdasági munka (növénytermesztés, állattenyésztés, gépesítés) jellemzőit, fontosabb közlekedési eszközöket...” A követelmény elérésével párhuzamosan bővül a gyermek gazdasági szemlélete. Megalapozódnak a politikai gazdaságtan alapfogalmai. Előkészítést kap oly készségek kialakítására, amelyek birtokában jobban el tud majd igazodni az élet egyre bonyolultabbá váló összefüggéseiben. Helyes állásfoglalások kialakítására válik képessé olyan megváltozott

helyzetekben, mint a felsőbb iskolatípusok tanulója, hallgatója vagy az élet egyes munkaterületeire kikerült felnőtt.

A IV. osztályban „A lakóhely és környéke” c. témakörben nyílik újabb alkalom a már eddig alakuló gazdasági szemlélet továbbfejlesztésére, bővítésére. Az energia és az ipar kapcsolatának bemutatásával megismerik a tanulók a villanyvezeték, a szén, a kőolaj, a benzin, a gázolaj fontosságát és jelentőségét. A nevelő szakszerű vezetésével tudatosul bennük, hogy az ipar fejlődésének alapja az energiaforrások fejlesztése. Éppen ezért az energia termelésének meg kell előznie az ipari termelés fejlődését. Ez összefügg az elektromos erőművek bővítésével, kapacitásuk fokozásával, újabbak létesítésével, építésével. (Vagy hő-, vagy vízi erőművek építésével). Az energiaforrások többtermelésének biztosítása után kerülhet sor az új üzemek, gyárak építésére, vagy a meglévő kapacitások bővítésére. Így a tervszerű, arányos fejlődés törvényének fontos követelményeivel, a fejlődés zavartalan biztosításának felvételeivel és az újratermelés szakadatlan, bővített megismétlődésével ismerkednek meg a tanulók.

Szükséges utalni a felhasznált energiahordozók összetételének megváltoztatására is. Különösen hazánk energiaellátásának javítása követeli meg, hogy nagyon határozottan mutasson rá a nevelő a kőolaj és földgáz felhasználásának jövőbeni növekedésére, a szén felhasználásának csökkentésére. A nevelő vezető, irányító tevékenysége megértetheti tanulóinkkal a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa kebelében csoportosult szocialista országok gazdasági együttműködésének rendkívüli fontosságát. Szemükben hatalmas jelentőségűvé válik, ha a nevelő helyes módon irányítja rá figyelmüket — a „Barátság olajvezeték” megépítése, mely olcsó szovjet kőolajjal látja el Magyarországot, Csehszlovákia, Lengyelország és a Német Demokratikus Köztársaság gazdaságait, és amelyet öt ország baráti összefogása, közös erőfeszítése hozott létre. Ugyancsak tudatosítani lehet a tanulóknál, mennyire segíti a fejlődést a szocialista országok elektromos hálózatának összekapcsolása, milyen nagy a román-magyar földgázvezeték jelentősége, és más, a proletár internacionalizmus alapján álló intézkedéseknek eredményeink emelését szolgáló hatása.

„A környék egyik jellegzetes ipari terméke és annak haszna” c. téma mintegy kínálja az összefoglalás lehetőségét. Mindazokat az ismereteket — melyeket a négy év során a tanulók gazdasági szemléletének megalapozásául a nevelő kifejtett — most egységben, egy ipari termék születésének és útjának bemutatásával — csokorba lehet szedni. Így a munka, a munkaeszközök, a nyersanyag, a társadalmi munkamegosztás, áruterelés, gépesítés, termelékenység, a gazdálkodás ágazatai, a csere stb. fogalmait lehet elmélyíteni, amelyet egy kiragadott árucikk készítése és a fogyasztóhoz vezető útja konkretizál. Ezzel az elvont fogalmak, amelyek ugyan évről évre az egyik osztálytól a másikig konkrét megfigyelésekhez és az azokra épülő elemző ténykedéshez tapadtak, most együttesen, egy áru képében újra felidéződnek, megelevenednek, sokoldalúan rögzítődnek. Egyben alkalom nyílik az ismeretek szilárdságának ellenőrzésére — az ellenőrzés nyomán feltárt hibák kijavítására — az esetleges hézagok pótlására.

Mindehhez az szükséges, hogy elsősorban a tanító lássa az összefüggéseket. Ahhoz, hogy megfigyeltethesse a társadalmi valóságot, hogy a tanulókkal elemeztetni tudja a jelenségek okait, magának kell világosan, tisztán látnia, hogy mit, mikor és hogyan figyeltet meg. A legfőbb jellemzők elemzéséhez, összefüggéseik feltárásához értenie kell. Ehhez nem nélkülözhető a politikai gazdaságtan alapfogalmainak az ismerete. Ezért szükséges minden nevelőnek elsajátítania a politikai gazdaságtan vizsgálati módszereit is: áttörni a felszíni jelenségeken és a mélyben, a felszín alatt feltárni a láthatatlan összefüggéseket, a jelenségek kapcsolatait, törvényeit. „Mindig az újat,

az előremutatót figyeltesse meg. Azt vizsgálja és vizsgáltassa a tanulókkal; olyan szokásokat fejlesszen ki bennük, amelyek a *szocialista társadalom viszonyaira* készítik fel őket." (Tanterv és útmutatások). Tehát az újat, az előremutatót, a szocialista társadalomra alkalmazható kell a szemlélet és vizsgálódás, valamint az elemző munka előterébe helyezni. A kapitalizmus viszonyaira ott és olyan mértékben kell csak utalni, amelyek alapján „jobban megvilágítható a szocialista társadalmi rend életrevalósága, a kapitalizmus feletti fölénye és győzelme. Ilyen például a gépesítés kapitalista és szocialista módja és következménye közötti ellentét bemutatása.

Az elmondottak alapján — mely az I. osztálytól a IV. osztályig következetes és rendszeres munkát és figyelmet kíván meg a nevelőktől a tanulók gazdasági szemlélete kialakítása terén — könnyen oldható meg az a tantervi útmutatás, mely szerint „... a tanulóknak elsősorban környezetükben kell megfigyelniök a... társadalmi valóságot, majd legfőbb jellemzőit, összefüggéseit kell elemezniök.”

Befejezésül még egy megjegyzést kell tennem. Nem szeretném, ha bárki is félreértene. Nem arra kívánom ösztönözni nevelőinket, hogy a 6–10 éves gyermekeknek politikai gazdaságtan órákat tartsanak, hogy azokon a politikai gazdaságtan szaknyelvén beszélgessenek. Az elmondottaknak a nevelők tudatában kell élni. Tanulmányaik alapján úgy kell látniok az összefüggéseket, hogy azt kapcsolatba tudják hozni a gyakorlati élettel, és alkalmazkodva a gyermekek életkori sajátosságaihoz, azokat meg is tudják értetni tanítványaikkal. A politikai gazdaságtan bonyolultabb fogalmait csak a 6–10 éves gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő egyszerűsítés után lehet a gyermekekhez közel állóvá és érthetővé tenni. A nevelőknek világosan, tisztán és félreérthetetlenül szükséges látni, hogy mit kell megragadniok az anyagból. Már az órára való előkészülésük során látniok kell, hogyan hozzák az elméleti szabályokat, következtetéseket az általános iskolai tananyaggal összefüggésbe. Hogyan adják át tanítványaiknak a politikai gazdaságtan azon nélkülözhetetlen elemeit, amelyek feltétlen szükségesek ahhoz, hogy népünk nevelésében, oktatásában kiküszöböljünk olyan hiányosságot, mely eléggé elveszett a bonyolult nevelői tevékenység szövevényében. Ez a hiányosság népünk gazdasági szemléletében megmutatkozó járatlanságában, az eligazodás nehézségében, bizonytalanságában figyelhető meg. Ennek okát abban kell keresni, hogy a gazdálkodás túlnyomórészt a kisáruterelés kezei között folyt. Ez nem igényelt különösebb jártasságot a gazdasági szemléletben. A tapasztalati eredmények kielégítették az ilyen irányú igényeket. Az ipari és a mezőgazdasági termelés koncentrációjának és centralizációjának előrehaladásával kialakultak a modern technikán és technológián alapuló nagyüzemek. Ezeknek a nagyüzemeknek a dolgozói már nem nélkülözhetik a szocialista gazdálkodás helyes szemléletét. A fejlett szocialista társadalom felépítése sem képzelhető el a gazdálkodásban járatlan dolgozókkal. Ezt a hiányosságot küszöböli ki az új tanterv az elmondott anyagrészeknek a környezetismeret tantárgy anyagába való beillesztésével.

Hiányoztak a szakképzett, kommunista erkölcsű és világnézetű nevelők is, akik értve feladatukat, megfelelő felkészültséggel tudták volna kielégíteni a kialakult új igényeket. A tanítóképzés reformjaként létrejött intézetekben, valamint a működő pedagógusok körében szervezett és rendszeressé tett ideológiai képzés során megvalósultak a szubjektív feltételei is annak az objektív lehetőségnek, melyet az új tanterv környezetismeret tantárgya nyújt a helyes gazdasági szemlélet alapfogalmainak lerakására már az alsótagozatban. Így határozott előrehaladás érhető el népünk oly irányú fejlődésében, mely a gazdaságpolitikai gondolkodás alapján kibontakozó eredményes termelő munkában mutatkozik majd meg.